BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA TOPISHMOQLARDAN FOYDALANISH USULLARI

Qurbonboyeva Gulchiroy
Guliston davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti
“Boshlang‘ich ta’lim” yo‘nalishi 16-22 guruh talabasi
Smaylova Nilufar
Guliston davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti
“Boshlang‘ich ta’lim” yo‘nalishi 16-22 guruh talabasi

Annotatsiya: ushbu tezisda mamlakatimizdagi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining tafakkurini rivojlantirishdagi topishmoqlarning ahamiyati haqida bayon etilgan. Shuningdek, topishmoqlar haqida qisqacha ma’lumot keltirib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich sinf, topishmoq, darslik**,** mantiqiy fikrlash, islohotlar, ta’lim va tarbiya.

Abstract: This thesis describes the meaning of riddles in the development of the thinking of elementary school students in our country. Also, a brief summary of the riddles is given.

Key words: elementary class, riddle, textbook, logical thinking, reforms, education and training.

KIRISH. Mustaqillik yillarida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta’lim tarbiyasiga alohida e’tibor qaratilib, bu borada ko‘plab islohotlar olib borilmoqda. Jumladan, o‘quvchilar bilimini oshirish hamda ularning ta’lim tarbiya borasidagi salohiyatini yanada yuksaltirish maqsadida xorij davlatlarining ta’lim tizimi bilan hamkorlik yo‘lga qo‘yildi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining darsliklari ustida juda ko‘p o‘zgarishlar kuzatildi. Prezident tomonidan 2024-yilda qabul qilingan farmonlarga ko‘ra, boshlang‘ich sinflar uchun “ilg‘or xorijiy tajriba” va xalqaro standartlarga mos darsliklar joriy qilinishi rejalashtirilgan.[1] Jumladan, Finlandiya ta’lim tizimidagi boshlang‘ich sinf darsliklaridan andoza olingan holatda darsliklar yo‘lga qo‘yildi.

“Topishmoq” so‘zi o‘zbek tilida mavjud bo‘lib, turkiy tillardan olingan. U qadimdan turkiy tillar madaniyatida o‘yin-kulgi va ta’lim vositasi sifatida ishlatilgan. So‘zning o‘zi “topmoq” fe’lidan kelib chiqqan bo‘lib, biror narsani topish yoki bilishni anglatadi, ya’ni “topishmoq” sirli yoki yashirin ma’noni topishni talab qiluvchi savol yoki jumboqdir. Topishmoq – bu narsaning nima ekanligini bilishni tinglovchi yoki o‘quvchining ixtiyoriga qoldiriladigan o‘yin bo‘lib, uning xususiyatlari ismini tilga olmay, bilvosita aytib beradi. [2] Bundan tashqari topishmoqlar xalq og‘zaki ijodining qadimiy janrlaridan biri bo‘lib, ko‘pincha bolalarni o‘ylashga, xotirani yaxshilashga va mantiqiy tafakkurni rivojlantirishga yo‘naltirilgan. Topishmoqlar turli mavzularga oid bo‘lishi mumkin:tabiat, hayvonot olami, kundalik hayot, mehnat qurollari va hokazo. Ular nafaqat madaniy meros, balki didaktik vosita sifatida ham muhim rol o‘ynaydi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari tafakkurini rivojlantirishda topishmoqlardan foydalanish juda samarali usullardan biri hisoblanadi. Bu usul o‘quvchilarning mantiqiy, ijodiy va analitik fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Quyida topishmoqlardan foydalanishning bir nechta usullari keltirilgan:

1. Darslarda mantiqiy o‘yin sifatida qo‘llash. Dars davomida o‘quvchilarning e’tiborini jalb qilish va ularning fikrini o‘stirish uchun topishmoqlardan o‘yin tarzida foydalanish mumkin. Masalan, har darsda bitta topishmoq aytilib, o‘quvchilarga javobni topishga vaqt beriladi. Bu ularni diqqatni jamlash va mantiqiy fikrlashga undaydi.

2. Tafakkur va ijodkorlikni rivojlantirish. Topishmoqlarni yechish jarayonida o‘quvchilar o‘zlarining tasavvurini ishga soladilar va mantiqiy bog‘liklarni izlaydilar. Bu esa

tafakkurni rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, o‘quvchilar o‘zlari topishmoqlar yaratishni o‘rganib, ijodiy qobiliyatini mustahkamlaydilar.

3. Guruhli muhokamalar orqali bilim almashinuvi. O‘quvchilarni kichik guruhga ajratib, har bir guruhga topishmoq beriladi. Har bir guruh topishmoqni yechish uchun birgalikda fikrlashadi va muhokama qiladi. Bu jarayon ularda jamoaviy ishlash ko‘nikmalarini, mantiqiy tahlil qilish va muammo yechish qobiliyatini rivojlantiradi.

4. Interaktiv ta’lim materialari sifatida foydalanish. Multimedia va texnologiyalar yordamida topishmoqlarni qiziqarli va rang barang ko‘rinishda taqdim etish mumkin. Masalan, interaktiv taqdimotlar yoki o‘yin dasturlari orqali bolalar topishmoqlarni yechib, darhol javobni tekshirishi mumkin. Bu jarayonni yanada interaktiv va qiziqarli qiladi.

5. O‘quv materiallarini mustahkamlash. Topishmoqlardan dars oxirida yoki yangi mavzuni mustahkamlash maqsadida foydalanish yaxshi usul hisoblanadi. Masalan, yangi mavzu bo‘yicha topishmoqlar o‘ylab toppish yoki mavjudlarini yechish orqali o‘quvchilarning bilimlari mustahkamlanadi.

6. Til va nutqni rivojlantirish. Topishmoqlarni yechish o‘quvchilarning lug‘at boyligini oshiradi va nutqni rivojlantiradi. Ular so‘zlarni to‘g‘ri qo‘llash, ma’nolarini tushunish va ifoda qilishga o‘rganadilar.

7. **Shaxsiy va ijodiy qobiliyatlarni namoyon qilish.** O‘quvchilarga topishmoqlarni o‘ylab topishni topshirish orqali ular o‘zlarining ijodkorligini sinab ko‘rishlari va boshqalarga topishmoq yaratishni o‘rgatishlari mumkin. Bu ularning o‘z-o‘zini rivojlantirishga qiziqishini oshiradi.

8. **Mantiqiy zanjirlarni shakllantirish.** Topishmoqlar yordamida o‘quvchilarning qiyoslash, solishtirish va mantiqiy bog‘liqlarni topish qobiliyatini oshirish mumkin. Masalan, topishmoqlarda keltirililgan belgilar orqali ularni fikrlashga yo‘naltirish.

Xulosa. Umuman olganda, topishmoqlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining intellektual va ijodiy rivojlanishiga katta hissa qo‘shadi, ularni mustaqil fikrlashga, savol-javobga qiziqish uyg‘otishga undaydi va ta’lim jarayonini qiziqarli qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni. PF-79-sonli. 2023-yil 26-may, Toshkent sh. https://lex.uz
2. Hozirgi turkcha lug‘at. Turk tili uyushmasi. Kirish: 8-dekabr, 2011-yil
3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Topishmoq